

Houdbaarheid Wmo

Bevindingen rondetafelgesprekken

Mary van den Wijngaart en Geeske Strating

27 mei 2025

E:M+MA.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3	5. Anders organiseren.....	11
1.1 Houdbaarheidsonderzoek	3	5.1 Ontschotten.....	11
1.2 Rondetafelgesprekken	3	5.2 Standaardisatie	11
1.3 Leeswijzer	4	5.3 Uitvoeringspraktijk verbeteren	12
 2. Zorgen om de Wmo	5	 6. Specifieke thema's.....	13
2.1 Onvoldoende middelen en inzet	5	6.1 Huisvesting	13
2.2 Kwaliteit en toegang onder druk	5	6.2 Bestaanszekerheid	13
2.3 Visie wordt gemist	6	6.3 Arbeidsmarkt	14
 3. Preventie en welzijn.....	7	 7. Conclusies	16
3.1 Erkennen meerwaarde welzijn	7		
3.2 Stimuleren zorgzame gemeenschappen	7		
 4. Beter afbakenen	10		
4.1 Maatschappelijk dialoog.....	10		
4.2 Concrete maatregelen	10		

1. Inleiding

De ondersteuning vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 staat onder druk. De grote vraag is of de wet nog houdbaar is. De vraag stellen is hem eigenlijk al beantwoorden. Het is dan ook zaak om passende beleidsmaatregelen te treffen.

De Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (Wmo 2015, verder Wmo) voorziet in hulp en ondersteuning aan mensen die niet geheel zelfredzaam zijn of niet goed kunnen deelnemen aan de samenleving. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het bieden van passende ondersteuning aan mensen in de eigen leefomgeving zodat zij zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen en/of naar vermogen kunnen (blijven) meedoen. Door diverse ontwikkelingen zoals de dubbele vergrijzing, het langer thuis blijven wonen en krapte op de arbeidsmarkt is onduidelijk in hoeverre passende ondersteuning vanuit de Wmo geboden kan blijven worden aan kwetsbare mensen. Hoewel de precieze impact van deze ontwikkelingen nog onbekend is, is al wel duidelijk dat er nu maatregelen getroffen moet worden om de uitvoering van de Wmo te kunnen borgen opdat kwetsbare mensen passende ondersteuning kunnen blijven krijgen.

1.1 Houdbaarheidsonderzoek

Om te weten welke beleidsmaatregelen mogelijk dan wel noodzakelijk zijn, is er een houdbaarheidsonderzoek geïnitieerd naar de Wmo. Het houdbaarheidsonderzoek is een gezamenlijk traject van Rijk en gemeenten en bestaat uit twee fasen. De eerste fase vormt een analysefase met verschillende deelstudies waaronder een historische analyse naar de Wmo, een onderzoek naar de sociale basis en een onderzoek naar de gemeentelijke uitvoeringspraktijk.

In de tweede fase is het de bedoeling te komen tot verschillende beleidsopties en mogelijke maatregelen om de houdbaarheid van de Wmo te bevorderen. Om de mogelijke opties en maatregelen zo breed mogelijk en in samenspel met belanghebbende partijen te inventariseren, zijn er verschillende rondetafelgesprekken gevoerd.

1.2 Rondetafelgesprekken

Er zijn in totaal negen rondetafelgesprekken geweest. Iedere rondetafelgesprek had een specifieke doelgroep dan wel thema:

- Thema zorgbreed met vertegenwoordigers van VWS, BZK, MinFin, gemeenten, ROS-netwerk en VNG (d.d. 1 oktober 2024).
- Doelgroep aanbieders van zorg en ondersteuning met vertegenwoordigers van brancheorganisaties en zorgverzekeraars (d.d. 15 oktober 2024).
- Doelgroep burgers met (vertegenwoordigers van) inwoners, adviesraden en cliëntenorganisaties (d.d. 29 oktober 2024).
- Doelgroep cliëntorganisaties en ervaringsdeskundigen (d.d. 12 november 2024).
- Thema Huisvesting (d.d. 10 december 2024).

- Thema Arbeidsmarkt (d.d. 14 januari 2025).
- Doelgroep gemeenten (d.d. 21 januari 2025).
- Thema Bestaanszekerheid (d.d. 28 januari 2025).
- Doelgroep wetenschappers (d.d. 11 februari 2025).

De rondetafelgesprekken zijn georganiseerd door het secretariaat van het houdbaarheidsonderzoek. Dit secretariaat bestaat uit vertegenwoordigers van VWS en VNG en kent Bernard ter Haar als onafhankelijk voorzitter. Ook de procesbegeleiding van de verschillende rondetafelgesprekken lag in handen van Bernard ter Haar.

De rondetafelgesprekken hadden een standaardopbouw. Allereerst is aan de deelnemers gevraagd zich voor te stellen en aan te geven welke zorgen zij hadden over de Wmo. Waar lig jij 's-nachts wakker van als het gaat om de houdbaarheid van de Wmo? Daarna kregen de deelnemers de gelegenheid om op post-it's mogelijke oplossingen en maatregelen op te schrijven die kunnen bijdragen aan de houdbaarheid van de Wmo. Vervolgens vond er een ronde plaats waarin iedere deelnemer werd uitgenodigd om diens belangrijkste post-it of nog niet genoemde post-it te benoemen. Hierna vond er een discussie plaats naar aanleiding van de verschillende oplossingen en maatregelen. Iedere rondetafelgesprek duurde zo'n drie uur en vond plaats in Den Haag of Utrecht.

Verder is er een bijeenkomst (d.d. 18 februari 2025) geweest met het secretariaat van het houdbaarheidsonderzoek om met elkaar de eerste rode draden van de rondetafelgesprekken te bepreken. Tot slot heeft er een terugkoppeling plaatsgevonden van de rode draden van de rondetafelgesprekken in een bijeenkomst met vertegenwoordigers van gemeenten en VWS (d.d. 18 maart 2025).

Bureau EMMA heeft de verslaglegging van de verschillende rondetafelgesprekken en de terugkoppelingsbijeenkomsten verzorgd. Van ieder rondetafelgesprek is een verslag gemaakt. Daarnaast zijn alle post-it's (n=577) opgenomen in een excelbestand en zijn deze voor een deel gecategoriseerd om zo ook te komen tot een overzicht van meest benoemde beleidsopties en maatregelen. Bovendien hebben we onderhavige rapportage opgesteld met daarin de belangrijkste bevindingen van de rondetafelgesprekken.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 vatten we de zorgen samen die de deelnemers aan de rondetafelgesprekken hebben rondom de Wmo en de houdbaarheid daarvan. Vervolgens gaan we in de hoofdstukken 3 tot en met 6 in op de beleidsopties en -maatregelen die zijn genoemd in de rondetafelgesprekken. Dit heeft betrekking op het stevig investeren in preventie en welzijn (hoofdstuk 3), het scherper afbakenen van de wet qua doelgroep en voorzieningen (hoofdstuk 4), het anders inrichten van de wet- en regelgeving en uitvoering (hoofdstuk 5) en een bredere aanpak met oog voor huisvesting, bestaanszekerheid en de arbeidsmarkt (hoofdstuk 6). Tot slot presenteren we in hoofdstuk 7 enkele conclusies ten aanzien van de genoemde beleidsopties en maatregelen rondom het bevorderen van de toekomstbestendigheid van de Wmo.

2. Zorgen om de Wmo

Dat de Wmo in haar huidige vorm niet houdbaar is wordt breed gedeeld. De zorgen om de Wmo zijn niet nieuw maar worden wel steeds urgenter

2.1 Onvoldoende middelen en inzet

De meeste zorgen hebben betrekking op het feit dat er onvoldoende middelen zijn om te kunnen voldoen aan de als maar stijgende vraag naar zorg en ondersteuning. Kosten van de Wmo blijven stijgen, terwijl gemeentelijke budgetten onvoldoende navenant meegroeien. Er zijn veel zorgen over de gevolgen van onontkoombare bezuinigingen: is er straks nog wel hulp voor iedereen die het nodig heeft? Wat is de kwaliteit van die hulp? Verdwijnen voorzieningen zoals de huishoudelijke hulp, en wat zijn daar de gevolgen van? Ontstaan er straks nog meer wachtlijsten, en worden bestaande wachtlijsten nog langer?

Men vraagt zich af of gemeenten in staat zijn om beargumenteerd en geïnformeerd financiële keuzes te kunnen maken om te bezuinigen. Deze keuzes zijn gelimiteerd vanwege wet- en regelgeving en staande jurisprudentie, en daarnaast is er een gebrek aan kennis over de consequenties en risico's van verschillende bezuinigingsmaatregelen. Een bezuiniging op de ene voorziening kan elders zorgen voor een kostenstijging.

De financiële krapte heeft ook effect op de arbeidsmarkt. Er zijn zorgen geuit dat een (te) lage tariefstelling door gemeenten in de Wmo ertoe leidt dat goede professionals het werkveld verlaten omdat ze elders meer kunnen verdienen. Ook zijn er zorgen om de draaglast en het werkplezier van professionals, helemaal nu zorgvragen steeds complexer worden en het werk steeds zwaarder. En de zwaarste aderlating op de arbeidsmarkt: een groot deel van de professionals gaat de komende jaren met pensioen. Kortom, hoe gaan we het toenemende aantal zorgbehoevenden en het afnemende aantal professionals opvangen?

2.2 Kwaliteit en toegang onder druk

De kwaliteit van en toegang tot de Wmo staat volgens deelnemers onder druk, wat volgens hen deels verklaard kan worden door de krappe budgetten en arbeidsmarkt. Minder geld en minder tijd/inzet zorgt voor minder kwaliteit. Er zijn ook zorgen om de kwaliteit van scholing en bijscholing van professionals, en om de juiste aansturing vanuit management. Daarnaast zijn er zorgen of de kwaliteit van de ondersteuning op de juiste manier gecontroleerd en gemonitord wordt.

Een groot punt van zorg van de deelnemers aan de rondetafelgesprekken is of de ondersteuning vanuit de Wmo terecht komt bij de mensen die dit het hardst nodig hebben. Men ziet in de praktijk een groep mondige burgers die goed de weg naar het Wmo-loket weet te vinden. En een groep burgers die eigenlijk in staat is om zelf de benodigde ondersteuning te organiseren en te betalen. Men ziet dat dit -wellicht onnodig- grote druk legt op de Wmo-budgetten. Daartegenover staat een groep burgers die minder goed in staat is om de weg te vinden naar de Wmo, en die niet de middelen en de

mogelijkheden heeft om de benodigde ondersteuning voor elkaar te krijgen. Er zijn veel zorgen over deze laatste groep: heeft de overheid voldoende zicht op wat deze burgers nodig hebben, en hoe kunnen we deze kwetsbare groepen beter ondersteunen en aansluiten op hun behoeften?

Er zijn specifiek zorgen geuit over de toegankelijkheid van de Wmo voor daklozen, mensen met een beperking en/of met GGZ-problematiek.

2.3 Visie wordt gemist

Vanwege steeds groter en complexer wordende problematiek ten gevolge van bijvoorbeeld toenemende armoede, woningschaarste, grote concentraties kwetsbare mensen in de wijk wordt de druk op de Wmo steeds groter. Het stelsel biedt in haar huidige vorm geen echte oplossingen voor deze problemen die wel onderdeel zijn geworden van het zorgdomein. Een punt van zorg is dat de Wmo niet bedoeld is als oplossing voor deze problematieken, maar nu wel op die manier moeten worden ingezet. Dit raakt ook aan de vele zorgen die zijn geuit over de complexiteit van het stelsel, en de daarmee gepaard gaande inefficiëntie. De vele regels, procesafspraken en rechtspraak zitten in de weg van pragmatische oplossingen en gerichte besteding van middelen. Dit leidt volgens de deelnemers vervolgens tot minder maatwerk en minder (energie en enthousiasme voor) nieuwe ideeën en ontwikkeling.

In plaats van lange termijn oplossingen en investeringen in de aanpak van onderliggende problematiek ziet men dat er de afgelopen jaren slechts pleisters zijn geplakt, en men is bezorgd dat dit zo blijft, en er niet daadwerkelijk iets gaat veranderen. Deelnemers aan de

rondetafelgesprekken hopen dat met het houdbaarheidsonderzoek hier wel verandering in komt. De huidige problematiek rondom de Wmo vraagt om een herdefiniëring van de bedoeling van de Wmo, en om een duidelijke visie op gezondheid, ongemak, welzijn, en welke rol de overheid (zowel Rijk als gemeenten) hierin heeft.

Deelnemers zijn het erover eens dat er een beweging naar voren gemaakt moet worden. Maar wat houdt deze beweging dan precies in en wat betekent het voor zowel ambtenaren als professionals, maar ook voor burgers? Men vraagt zich af hoe we burgers meekrijgen in deze beweging, en hoe we gemeenschapszin kunnen stimuleren, maar ook hoe deze beweging succesvol vorm kan krijgen in wet- en regelgeving en tenslotte in de uitvoering. Hierbij wordt speciale aandacht gevraagd voor de inzet van mantelzorg, en het voorkomen dat mantelzorgers uitvallen vanwege de toenemende druk op hen, en het gebrek aan respijt dat wordt of kan worden geboden.

3. Preventie en welzijn

Veruit de meest genoemde beleidsopties als het gaat om de houdbaarheid van de Wmo zijn het inzetten op preventie en collectieve welzijnsvoorzieningen.

Door veel meer dan nu het geval is, in te zetten op preventie en door de focus te verschuiven van 'een individueel recht' naar collectieve welzijnsvoorzieningen wordt voorkomen dat er een bovenmatig beroep wordt gedaan op duurdere zorg en individuele maatwerkvoorzieningen.

Het hele idee is dat voor veel problemen van mensen, zorg veelal niet de oplossing is. Terwijl daar nu wel veelal de oplossing wordt gezocht. Aangegeven wordt dat 30 procent van de consulten bij de huisartsen niet medisch van aard is. Het is zaak om de niet-medische c.q. levensvragen van mensen op een andere manier op te vangen. In dit kader wordt ook wel gesproken over demedicaliseren dan wel normaliseren. Dit kan door preventie en collectieve welzijnsvoorzieningen waarbij wordt uitgegaan van de kracht van de samenleving en van gemeenschappen.

3.1 Erkennen meerwaarde welzijn

Aangegeven wordt om de meerwaarde van welzijn c.q. het sociaal werk te erkennen en daar ook naar te handelen. Onderzoek toont aan dat investeren in welzijn loont. Of zoals diverse deelnemers het benoemen: *"Een ons welzijn bespaart een kilo zorg."* Toch wordt op collectieve

welzijnsvoorzieningen het eerste bezuinigd omdat gemeenten maatwerkvoorzieningen moeten verstrekken. Terwijl het ruimhartig en duurzaam investeren in welzijn echt helpt om mensen langer thuis te blijven wonen. Dit mag niet afhankelijk zijn van tijdelijke akkoorden zoals IZA en GALA.

Beleidsmaatregelen voor het versterken van de inzet van preventie en welzijn zijn:

- Meer en structurele financiële middelen ter beschikking stellen door op macroniveau budget over te hevelen naar sociaal domein.
- Structureel investeren door x% zorgbudget in te zetten voor welzijn. Verken routes waarbij zorgkantoren en zorgverzekeraars minder gebonden zijn aan inkoop van individuele zorgvoorzieningen.
- Faciliteren van domeinoverstijgende samenwerking en financiering. Leer van experimenten waarbij Zvw en Wmo gelden zijn samengebracht of van maatwerkbudgetten. Onder meer vanuit de transformatiegelden van het Integraal Zorg Akkoord.
- Stel maatschappelijke kosten-baten analyses (MKBA's) op om maatschappelijke meerwaarde van welzijn zichtbaar te maken en zo belemmeringen dan wel drempels weg te nemen.

3.2 Stimuleren zorgzame gemeenschappen

Daarnaast is het van belang om te investeren in zorgzame gemeenschappen. Gemeenschappen waarin mensen naar elkaar omzien en elkaar helpen. Ofwel hulp in de gemeenschap door de gemeenschap (community care). Initiatieven die hieronder vallen lopen uiteen van burgerinitiatieven en inwonersorganisaties tot aan wijkgebonden samenwerkingsstructuren tussen informele en formele

organisaties (o.a. sociaal werk, thuiszorg en woningcorporatie) om ontmoeting, welzijn en ondersteuning te organiseren zodat mensen langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

Zorgzame gemeenschappen die zich richten op onderlinge hulp en steun ontstaan echter niet vanzelf. Aangegeven wordt om in te zetten op community building. Ook – of zelfs juist - als wijken nog daadkrachtig zijn. De grote uitdaging hierbij is om zaken te faciliteren en niet om over te nemen omdat dan burgers het niet zelf gaan oppakken.

Beleidsmaatregelen die genoemd zijn, zijn:

- Onderzoek naar de werkende principes van zorgzame gemeenschappen en deze breed toepassen en implementeren. Opschalen van best practices faciliteren.
- Structurele financiering voor het creëren en borgen van community building c.q. zorgzame gemeenschappen. Suggestie is om het bekostigen van welzijn mogelijk te maken door zorgpartijen. Onder meer door een betaaltitel te maken voor community building.
- In de aanbestedingseisen opnemen dat er gewerkt wordt aan community building.
- Versterken van (rechts)positie van bewonerscollectieven en burgerinitiatieven. Niet dezelfde normen en regels opleggen als aan professionals. Nu worden bewoners- en vrijwilligersorganisaties wegbezuinigd of meegenomen in subsidieovereenkomsten. Als je de kracht van de samenleving wil benutten dan moet je dat niet dichttimmeren zoals dat nu wel gebeurt in allerlei aanbestedingstrajecten
- Ontwikkelen van een 'BuurtTinder' voor verbinding.

Versterken sociale basis

Een randvoorwaarde voor het ontstaan van zorgzame gemeenschappen is een goede sociale basisinfrastructuur. Dit is het geheel van informele sociale verbanden van mensen; aangevuld en ondersteund vanuit formele organisaties, diensten en voorzieningen. Het gaat om laagdrempelige activiteiten of voorzieningen gericht op het versterken van het collectieve (wijk of buurt), op ontmoeten, op het mee kunnen doen in de samenleving, op het naar elkaar omzien, op eigen regie en veerkracht van mensen. De bibliotheek maakt bijvoorbeeld onderdeel uit van zo'n infrastructuur, maar ook buurt- en inloophuizen, bewonersinitiatieven en het sociaal werk.

Pleidooi van deelnemers is om de sociale basis te versterken door te investeren in een bepaalde infrastructuur van plekken waar mensen naar toe kunnen. Gemeenten spelen hierin een faciliterende rol; zij zijn immers *"te gast in de sociale basis"*.

Beleidsmaatregelen voor het versterken van sociale basis zijn:

- Een bodem of grens instellen ten aanzien van een minimale duurzame sociale basisinfrastructuur. Op welke ondersteuning in de wijk moet iemand op terug kunnen vallen? Wat zijn elementen die in de basis moeten zitten? Dat kan dus ook zijn schuldhulp, budgetbegeleiding, juridisch loket en/of praktijkondersteuner huisarts (POH) financiën. En niet alles hoeft door professionals te worden opgepakt.
- Borgen toegankelijkheid sociale basis door mensen met een beperking als uitgangspunt te nemen voor de mate van bereikbaarheid van voorzieningen en activiteiten.

- Faciliteer gebiedsgericht werken en stem sociale basis af op kwestbaarheden in de wijken. Het zal nodig zijn om blijvend ongelijk te investeren voor gelijke kansen in bepaalde wijken. Dit omdat als mensen het beter krijgen, zij verhuizen uit de slechte wijk en hun plek weer wordt ingenomen door kwetsbare mensen.
- Verken mogelijkheden van populatiebepoestiging.

Betere inrichting fysieke omgeving

Ook de inrichting van de fysieke omgeving zodat mensen elkaar (spontaan) kunnen treffen is van groot belang. Het gaat om het 'nudgen' van ontmoeting door bankjes, brede galerijen, trapveldjes, picknicktafels en dergelijke. Bovendien dient de fysieke omgeving te worden meegenomen in de visie op zorg en ondersteuning aan mensen.

Verder wordt de oproep gedaan om de jongere generatie mee te nemen in de opgave om in de fysieke omgeving ook de sociale component te organiseren en te borgen. Concreet wordt de suggestie gedaan om een game te ontwikkelen voor studenten over bouwen van gemeenschappen voor ouderen. Hoe kunnen we met de inrichting van de fysieke omgeving ouderen ondersteunen om een goede oude dag te hebben?

Faciliteren informele zorg

Hoe je het ook went of keert, we zullen als samenleving meer voor elkaar moeten gaan betekenen. Gelukkig verlenen al veel mensen informele zorg zoals vrijwilligerswerk en/of mantelzorg. De vraag is hoe we het onbenutte potentieel in de samenleving beter kunnen benutten.

Als eerste is aangedragen dat de vergrijzing niet alleen een probleem is maar ook een kans biedt voor informele zorg. Het pleidooi is dan ook om de grijze golf die er aan komt, te benutten. Ouderen dienen daartoe wel op een juiste manier worden aangesproken en daartoe worden gestimuleerd.

Daarnaast dient 'het meer doen voor elkaar' te worden vergemakkelijkt. Het gaat hierbij met name om het verlenen van mantelzorg. Wat kunnen we doen of bieden als iemand besluit om voor een naaste te gaan zorgen? En aangezien het hierbij veelal gaat om vrouwen geldt tevens de vraag hoe we dat op zo'n manier kunnen doen zonder dat de positie van de vrouw (verder) achteruitgaat. Beleidsmaatregelen die zijn genoemd hebben betrekking op het garanderen van inkomenszekerheid, verlofregelingen opnemen in CAO, belastingvoordelen en compensatie van een eventueel pensioengat.

4. Beter afbakenen

Een andere veelgenoemde manier om de houdbaarheid van de Wmo te borgen is het beter afbakenen van de wet. Dit betreft zowel de voorzieningen als de doelgroepen die gebruik kunnen maken van de Wmo.

Het beter afbakenen van de doelgroep en voorzieningen raakt aan het vraagstuk van de verdeling van schaarste en betreft het scherper begrenzen zodat het beroep op de Wmo wordt verminderd. Dit vanuit de gedachte dat de Wmo nu te breed is opgezet. Het is een “*duizend dingen wet*”. De vraag is: Hoe zorgen we ervoor dat maatschappelijke ondersteuning daar komt waar het meest nodig is?

4.1 Maatschappelijk dialoog

Volgens verschillende deelnemers vraagt dit om een maatschappelijk dialoog. Waar is de overheid van, wie ga je ondersteunen en wat kunnen mensen zelf oppakken? Algeheel beeld is dat de Wmo er moet zijn voor de meest kwetsbare mensen waaronder mensen met een levenslange en levensbrede hulpvraag en de meest complexe hulpsituaties. Niet voor zaken die mensen zelf kunnen betalen en/of die voorzienbaar zijn. Hiervoor zijn scherpe keuzes noodzakelijk met een gedegen onderbouwing waarom de ene persoon wel maatschappelijke ondersteuning krijgt en een andere persoon niet.

Ouderdom is geen beperking

In dit kader is meerdere keren gesproken over het feit dat ouderdom geen beperking is en gewoon bij het leven hoort. Het is van belang dat mensen eerder gaan nadenken over de latere levensfase en zich hierop gaan voorbereiden. Dit kan onder meer door het aanpassen van de eigen woning of te verhuizen naar bijvoorbeeld een seniorenwoning. Als mensen dit financieel gezien niet zelf kunnen regelen dan zouden zij eventueel een beroep moeten kunnen doen op de bijzondere bijstand. Om het bewustzijn van mensen te versterken is het idee geopperd om een TV serie te maken. Mogelijke titels zijn: Make-over woning, Onderweg naar Morgen, Avondrood en Ik vertrek straks.

4.2 Concrete maatregelen

Daarnaast is er een tweetal concrete maatregelen benoemd ten aanzien van het strenger begrenzen van de Wmo

Inkomens- en vermogensafhankelijk maken

De meest genoemde maatregel is het inkomens- en vermogensafhankelijk maken van de Wmo. Dit houdt in dat mensen afhankelijk van hun inkomen en vermogen een eigen bijdrage betalen. Of dat zij al naar gelang de hoogte van het vermogen of inkomen wel of niet in aanmerking komen voor een voorziening.

Huishoudelijke hulp uit de Wmo

In mindere mate is als beleidsmaatregel benoemd dat de huishoudelijke hulp uit de Wmo gehaald moet worden. Met name door vertegenwoordigers van gemeenten en het Rijk. De huishoudelijke hulp zou dan in de vorm van bijzondere bijstand voor de mensen die het echt nodig hebben en het niet kunnen betalen, verstrekt kunnen worden.

5. Anders organiseren

Vele en diverse genoemde beleidsopties hebben betrekking op het anders organiseren dan wel inrichten van de Wmo; zowel qua wet- en regelgeving als de uitvoering daarvan.

Het anders organiseren loopt uiteen van het vereenvoudigen van de inkoop door gemeenten en verminderen van de bureaucratie tot aan het ontschotten van de wet- en regelgeving en het verbeteren van de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

5.1 Ontschotten

Het ontschotten van de wet- en regelgeving en de daarbij horende financiering is de meest genoemde beleidsoptie als het gaat om het anders organiseren van de Wmo. Deelnemers aan de rondetafelgesprekken pleiten hiervoor om zo te komen tot een meer integrale aanpak en een systeem dat de mens als vertrekpunt neemt en centraal stelt. Het zou voor mensen niet uit mogen maken uit welk potje of wet de benodigde hulp en ondersteuning komt. Dat is nu helaas wel het geval en ontstaan juist veel problemen door de schotten in de wet- en regelgeving en de strikt gescheiden financieringsstromen. Overigens blijft het ontschotten niet beperkt tot het sociaal domein en betreft het ook andere domeinen.

Beleidsmaatregelen die genoemd zijn, zijn:

- Introduceer één wet voor het sociaal domein analoog aan de Omgevingswet. Of een brede gezinswet door het samenvoegen van Wmo, Participatiewet en Jeugdwet.
- Kom tot een brede uitkering sociaal domein waarbij middelen zijn samengevoegd van Wmo, Participatiewet, Jeugdwet en Wet publieke gezondheid.
- Ondersteun gemeenten bij het instellen en uitvoeren van een brede verordening sociaal domein. Deel goede voorbeelden.
- Een andere mogelijkheid is de introductie van één zorgwet door de Wmo, Wlz en Zvw samen te voegen. Of de Wmo en Zvw voor zorg thuis en de Wlz voor alle intramurale zorg (incl. beschermd wonen).
- Structurele dwarsverbanden realiseren in financiering voor domeinoverstijgende zorg en ondersteuning tussen Wmo, Zvw en Wlz.
- Experimenteren met populatiebesteding.

5.2 Standaardisatie

Daarnaast is standaardisatie regelmatig genoemd. Vooral als middel om procedures te vereenvoudigen, bureaucratie en administratieve lasten te verminderen, overheadkosten te beperken en verschillen tussen gemeenten te verminderen.

Bij meer standaardisatie gaat het om:

- Toepassen van landelijke contractstandaarden voor inkoop door gemeenten, van met name hulpmiddelen.

- Meer eenduidige beleidskaders. Idee is geopperd om lokale keuzes te maken aan de hand van een landelijke menukaart.
- Realiseren van een basisset aan voorzieningen.
- Landelijke kaders en meer uniform beleid ten aanzien van de indicatiestelling vanuit de Wmo.
- Minder herindicaties bij chronische problematiek en levenslange hulpvragen.
- Verbeter informatievoorziening en communicatie. Hanteer onder meer B1 taalniveau.

Meer regionale samenwerking

Ook is gepleit voor meer regionale samenwerking als een manier voor standaardisatie. Dit is met name het geval voor Wmo vervoersvoorziening om dat regionaal te organiseren. Maar voor zorg en welzijn in het algemeen is meerdere keren aangegeven dat het raadzaam is dat gemeenten gezamenlijk een regionaal beleid ontwikkelen voor het sociaal domein en zelfs komen tot een regionaal georganiseerd aanbod van zorg en welzijn.

5.3 Uitvoeringspraktijk verbeteren

Aandachtpunten rondom de dagelijkse uitvoeringspraktijk hebben betrekking op:

- Vereenvoudigen van toegang tot hulp. Het verkrijgen van hulp en ondersteuning is op dit moment erg complex voor mensen door de verschillende loketten. Bovendien worden mensen vaak van het kastje naar de muur gestuurd omdat niet helder is waar iemand moet zijn. Regel de toegang zodanig dat de complexiteit wordt verschoven van de burger naar de organisatie. Zorg voor 1 loket en laat 1 iemand het gesprek voeren met de burger met de vraag: Kom je eruit?
- Investeren in en borgen van onafhankelijke cliëntondersteuning.

6. Specifieke thema's

De houdbaarheid van de Wmo is ook gerelateerd aan andere domeinen zoals huisvesting, bestaanszekerheid en de arbeidsmarkt.

In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste beleidsopties die zich specifiek richten op de thema's huisvesting, bestaanszekerheid en de arbeidsmarkt. Dit vanuit het besef dat het vraagstuk rondom de houdbaarheid van de Wmo om een breder perspectief vraagt dan alleen de zorg en ondersteuning aan kwetsbare mensen vanuit de Wmo.

6.1 Huisvesting

Brede aanpak woningmarkt

Het feit dat er geen voldoende en/of passende woningen zijn voor (kwetsbare) mensen raakt het sociaal domein en de Wmo (fors). Zo is er een praktijkvoorbeeld gegeven dat bij een sociaal wijkteam zeven van de tien hulpvragen gaan over huisvesting. Er wordt gepleit voor een brede aanpak waarbij zowel wordt ingezet op nieuwbouw als het beter benutten van bestaande woningvoorraad. Maar ook op het stimuleren van nieuwe woonvormen én het faciliteren van diverse vormen van samen-wonen dan wel woningdelen zoals hospitaverhuur, meergeneratiewonen en gemengd wonen.

Concreet gaat het dan om maatregelen zoals:

- Stimuleren van doorstroom als aanpassingen in huis nodig zijn (geen traplift, wel verhuizen).
- Afschaffen van de kostendelersnorm, in ieder geval aanpassen voor mantelzorgers.
- Mantelzorgwoningen vergunningsvrij maken.
- Inspiratie opdoen van buitenlandse voorbeelden van meergeneratiewonen.
- Verplichting voor gemeenten tot minimaal percentage aan sociale huur, 30 procent is een keer genoemd.

Verantwoordelijkheid dakloosheid op de juiste plek

De opvang van dak- en thuislozen valt onder de Wmo. Aangegeven wordt dat bij een groot deel van de mensen die dak- en thuisloos zijn, er geen zorgvraag aan ten grondslag ligt. Maar een andere oorzaak. Het aandeel van economisch daklozen is sterk gegroeid. Zij horen niet in de Wmo. Pleidooi is om de verantwoordelijkheid van dakloosheid daar te leggen waar ook de oorzaak ligt. In de meeste gevallen is dat het ministerie van VRO omdat er niet voldoende, betaalbare woningen zijn. Of als er sprake is van een laag inkomen dan vormt SZW het aangewezen ministerie. Ook mensen met psychiatrische problematiek horen niet thuis in de opvang maar in de GGZ. Leg de verantwoordelijkheid op de juiste plek.

Maak bovendien werk van de afspraak binnen het Nationaal Actieplan Dakloosheid om wonen en zorg te scheiden.

6.2 Bestaanszekerheid

Er is algehele consensus over het feit dat financiële stress leidt tot een verminderde zelfredzaamheid en diverse gezondheidsproblemen. In

het huidige stelsel proberen we geldproblemen op te lossen vanuit het zorgdomein waaronder de Wmo.

Wegnemen financiële stress

Door het voorkomen en wegnemen van financiële zorgen zal het beroep op de Wmo aanzienlijk worden verminderd. Het is zaak om hulpvragen eerst goed te prioriteren. Wat moet er eerst aangepakt worden om verder te kunnen?

Bovendien kan veel worden vereenvoudigd door zaken te automatiseren. Bijvoorbeeld door landelijk toeslagen automatisch toe te kennen waardoor financiële stress wordt verminderd.

Nieuwe wet Persoonlijke ondersteuning

Werk is van groot belang als het gaat om het behouden en bevorderen zelfredzaamheid en participatie. Dit aspect vormt nu echter geen onderdeel van de Wmo. Er wordt gepleit om meer samenhang aan te brengen met de Participatiewet die zich richt op re-integratie en participatie. De suggestie is gedaan om de individuele voorzieningen en collectieve verstrekkingen uiteen te halen en te stoppen in nieuwe wetten. Naast een wet voor collectieve voorzieningen zouden dan alle individuele voorzieningen vanuit het brede sociaal domein kunnen worden gevat in een zogeheten 'Wet Persoonlijke Ondersteuning'.

6.3 Arbeidsmarkt

De houdbaarheid van de Wmo staat onder druk door de arbeidsmarktsituatie. Aangegeven wordt dat op dit moment zo'n 30 procent van de zorgmedewerkers en sociaal werkers boven de 50 jaar is. Deze gaan de komende jaren versnel uittreden. Maar ook onder jongere

professionals is de uitstroom hoog, mede door de hoge werkdruk. De grote vraag is hoe je deze mensen kunnen behouden en nieuwe mensen kunt aantrekken.

Continuïteit bieden met aanbesteden

Dit kan op de eerste plaats door het bevorderen van de continuïteit van het werk met langdurige aanbestedingen. Kortlopende aanbestedingen maakt dat contracten van medewerkers niet verlengd kunnen worden. Ook is vaak onduidelijk of werknemers overgenomen kunnen worden als een gemeente van aanbieder wisselt. Deze onzekerheid heeft een negatieve impact op het aantrekken en behoud van werknemers. Zij zijn op zoek naar vastigheid. Rust, continuïteit en perspectief bieden zijn helpend voor de arbeidsmarktproblematiek.

Versterken arbeidsvoorwaarden

Daarnaast staat buiten kijf dat er geïnvesteerd moet worden in het versterken van de arbeidsvoorwaarden van zorgmedewerkers en sociaal werkers. Niet alleen door een hoger salaris en duurzame arbeidsovereenkomsten. Maar ook door het bieden van opleidings- en loopbaanmogelijkheden, autonomie en erkenning. En door oog te hebben voor behoud van een betere werk en privé balans. Bijvoorbeeld als het gaat om mantelzorgtaken, kinderopvang en zeggenschap over werkroosters.

Het is van belang om te investeren in de kwaliteit van professionals. Dat komt de effectiviteit van de zorg en ondersteuning ten goede. Deze kwaliteit staat nu onder druk door minimumtarieven, taakdifferentiatie en -specialisatie. Het zo goedkoop mogelijk verlenen van zorg in zo min mogelijk tijd, ondermijnt niet alleen de professionaliteit van het werk maar ook het werkgelek van werknemers. Zorg en sociaal werk draaien

niet om het leveren van producten maar om het opbouwen van goede relaties.

Dit alles doet een sterk beroep op een andere wijze van aanbesteden en inkoop door gemeenten. Concrete beleidsmaatregelen die zijn genoemd, zijn:

- Structurele verschillen in arbeidsvoorwaarden tussen de verschillende lijnen – tweedelijns en eerstelijns zorg en sociaal werk wegnemen. En daarmee het werk meer gelijkwaardig erkennen.
- Landelijke minimumtarieven instellen die recht doen aan de expertise van professionals.
- Eisen stellen aan contracten en overeenkomsten met aanbieders.
- Combineer eenvoudige werkzaamheden tot een bredere functie. Bijvoorbeeld thuisondersteuning.
- Zorgen voor een veilige werkomgeving.
- Ruime regelingen ten behoeve van combinatie werk en privé opnemen in CAO.

Een andere beleidsoptie die is genoemd is het opnemen van een actielijn Vakmanschap in het programma om de houdbaarheid van de Wmo te versterken.

7. Conclusies

Het is evident; de zorgen rondom de Wmo zijn groot. En worden steeds urgenter. In dit hoofdstuk formuleren we enkele conclusies ten aanzien van de oplossingsrichtingen.

De zorgen die er zijn, richten zich met name op het feit dat er te weinig middelen zijn om te kunnen voldoen aan de stijgende hulpvraag. Het gaat hierbij vooral om middelen in termen van voldoende, bekwaam personeel. Bovendien staat de kwaliteit van en de toegang tot zorg en ondersteuning onder druk. Komt de hulp wel terecht bij diegenen die dit het hardst nodig hebben? Om het tij te kunnen keren wordt steeds aangegeven dat er een beweging 'naar de voorkant' moet komen. Een beweging waarin gezondheid meer centraal staat en die gebaat is bij een integrale, domeinoverstijgende samenwerking. Er wordt alleen visie gemist om de beoogde beweging naar de voorkant handen en voeten te geven, te faciliteren en een stap verder te brengen.

Het is zaak om tot een goede balans te komen in de te nemen maatregelen om de Wmo toekomstbestendig te maken. De rondetafelgesprekken bieden daarvoor de nodige input. Hierin zijn vele en zeer diverse beleidsopties genoemd. Vaak betreffen het niet zozeer concrete acties of maatregelen maar veel meer oplossingsrichtingen die ieder op zijn/haar beurt nog nadere uitwerking behoeven.

Fundamentele keuzes

Wanneer we naar het vraagstuk en de oplossingsrichtingen kijken dan moeten we vaststellen dat er niet kan worden volstaan met het 'tweaken' van de Wmo. Het gaat niet om de puntjes op de i zetten. Maar om wezenlijke wijzigingen in uitvoering, verantwoordelijkheden, financiering en wet- en regelgeving. Bovendien dienen er vanwege de schaarste van middelen – waarbij gebrek aan voldoende arbeidskrachten het grootste probleem is - scherpe keuzes gemaakt te worden. Wie helpen we, waarmee en waarom? De wet biedt hiervoor onvoldoende aanknopingspunten.

De benodigde keuzes over wijzigingen en verdeling van schaarste betreffen politieke keuzes. Dit geldt bijvoorbeeld voor de discussie over waar je als burger wel aanspraak op kunt blijven maken. Dit houdt namelijk ook in dat een deel van de burgers dat niet meer kan. Dat is een politiek besluit waarbij allerlei sentimenten een belangrijke rol spelen. Bijvoorbeeld: *"Ik heb altijd zuinig geleefd en nu moet ik alles zelf betalen, terwijl mijn buurman altijd ruim heeft geleefd en nu wel van alles krijgt en ik niet."* We weten allemaal dat in een politieke context het lastig is om dergelijke fundamentele keuzes voor elkaar te krijgen. Maar zij zijn wel hard nodig.

Brede, integrale aanpak

Daarnaast constateren we dat het borgen van de houdbaarheid van de Wmo bovendien een brede aanpak vereist. We willen pleiten om niet te kiezen voor één bepaalde oplossingsrichting. Het gaat niet om of-of maar veel meer om én-én. Dus aan de ene kant kunnen zaken wellicht wat minder of strenger worden afgebakend. Maar op andere aspecten is het juist zaak om ruimhartig te investeren. Hierbij is het van belang

om te accepteren dat de baten voor de kosten uitgaan en dat de baten ook elders kunnen liggen dan waar de kosten worden gemaakt. Dit vraagt wel om een lange termijn aanpak en perspectief.

Een brede aanpak houdt ook in dat er niet alleen gekeken wordt naar het domein van de Wmo. Het is van belang om ook in te zetten op aanpalende beleidsterreinen zoals huisvesting en bestaanszekerheid. Juist omdat als inwoners problemen ervaren op deze beleidsterreinen dit een weerslag heeft op het beroep dat mensen op de Wmo doen. Een goed inkomen en een fijn huis zijn in grote mate bepalend voor de gezondheid van mensen.

Bovendien wordt gepleit voor een meer integrale aanpak van maatschappelijke en sociale problemen, waarbij ook de samenhang met onder andere de Zvw, Wlz, Participatiewet en de Jeugdwet van belang is. Hiervoor is verregaande samenwerking en domeinoverstijgende financiering noodzakelijk zoals gebiedsgerichte financiering of populatiebekostiging. Een andere oplossingsrichting is het ontschotten van de wet- en regelgeving. Er zijn meerdere suggesties gedaan om te komen tot meer integrale ondersteuningswetten.

Inspelen op problematiek: zorgvraag en arbeidsmarkt

De houdbaarheid van de Wmo staat enorm onder druk vanwege de stijgende zorgvraag en het gebrek aan arbeidskrachten. De effectiefste oplossingsrichtingen zijn dan ook de beleidsopties die hierop inspelen. We onderstrepen dan ook het pleidooi vanuit de rondetafelgesprekken om in te zetten op preventie, collectief sociaal werk, sociale cohesie en leefbare wijken. Door het hele land zijn er allerlei initiatieven op dit gebied. Toch slagen zij er niet in om op te schalen en uit te groeien tot

een nieuwe standaard of landelijke uitvoeringspraktijk. Dit kan worden gefaciliteerd door meer en meer structurele financiële middelen die domeinoverstijgend, gebieds- en/of doelgroepgericht kunnen worden ingezet. Andere beleidsmaatregel is een zogeheten sociale basis garantie: het stellen van minimumeisen aan de laagdrempelige ondersteuningsinfrastructuur in wijken.

Verder is het van het allergrootste belang om ervoor te zorgen dat personeel behouden blijft en dat toekomstige professionals worden aangetrokken. Dit kan op verschillende manieren. Allereerst door het versterken van de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden waaronder salaris, opleidings- en loopbaanmogelijkheden en verlofregelingen. Maar ook door het bieden van de zekerheid van een baan en het verhogen van het werkgelek van professionals. Dit laatste kan door het versterken van autonomie en zeggenschap, door taakverbreding en door de administratieve lasten te verminderen. Voor dit alles dient de inkoop en het aanbesteden van ondersteuning door gemeenten anders te worden ingericht: langdurige contracten, reële tarieven en minder productgericht.

Vereenvoudiging

Tot slot, stellen we vast dat de roep om vereenvoudiging zeer groot is. Oplossingsrichtingen hebben enerzijds betrekking op standaardisatie en het regionaal inrichten van de uitvoering van de Wmo en/of inkoop. Anderzijds op de toegang van de zorg door onder andere het werken met 1 loket en langdurige indicaties.

think. do. connect.

E:M+MA.

Wijnhaven 88

2511 GA Den Haag

070 - 87 00 460

info@emma.nl

www.emma.nl

Volg ons op [Facebook](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#)